

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

ՀԱՅԵՐԼՆ ՆՈՐ ԲԱՌԵՐ

ԳՐ. ՆԱՐԵԿԱՅԻՌՈՑ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ ՄԷՋ

(Շար. տես 1917 թվ. էջ 347)

10. Երամակ

Նարեկի կթ գլխուն մէջ այսպիսի հատուած մը կայ. «Քանզի խաղալն ինքնարեական գիւտը որովայնի՝ բոտոտը ճապուկը շարժողականը և ազգի ազգիք, որդունը աղեաց զաղտնակուրը, խաղաւարտը հրակայծակը և բիծը բոցակիծը և անիծը անկերպաւորը և երամակը ու մանը ջրտնածինը զագրաթորմիք կսկծեցուցիչը և մարմնշողականը» (էջ 177)։

Այս հատուածին մէջ երամակ բառը մեզի ծանօթ նշանակութեամբ շատ անյարմար կու գայ. բայց բառարանները և մեկնիչները ասոր վրայ, որչափ գիտեմ, ուշադրութիւն դարձուցած չեն։ Պօլսի 1850 թուի Նարեկի տպագրութեան բառացանկին մէջ (էջ 365) երամակ դրուած է միայն իր սովորական նշանակութեամբ։ Հ. Գ. Աւետիբեանի Նարեկի մեկնութեան մէջ (Վենետ. 1859, էջ 352) երամակը ումանք անորոշաբար կը մեկնուի «բազմութիւնը ոջլոց, որը այդպիսի ջրտանց ծնանին», ուր երամակ անշուշտ «բազմութիւն» իմաստով առնուած է։

Բայ իս երամակ բոլորովին նոր բառ մըն է։ Ի՞նչ կրնայ ըլլալ ասոր նշանակութիւնը։ Հատուածին մէջ երկու տեսակ նիւթերու մասին կը խօսուի. առաջին՝ աղտոտ անասնիկներու մասին (բոտոտ, որդունը

և անիծը) և երկրորդ՝ մարմնի բշտիկներու մասին (խաղաւարտը և բիծը)։ Երամակն ալ այս երկուքէն մէկը պիտի ըլլայ։ Բառիս տրուած են չորս ածական, որոնք նշանակուած առարկային յատկութիւնները կ'որոշեն. քրտնածին (ջրտինքէ յառաջ եկած), զագրաբորմի (զարշեի), կսկծեցուցիչ և մարմաբողական (եռք տուող, քոր ածող)։ Դժբախտաբար չորսն ալ կրնան յարմարիլ թէ՛ առաջին և թէ՛ երկրորդ կարգին, այսինքն թէ՛ մարմնի վրայ աճող որ և է մակաբոյծի և թէ՛ մարմնի վրայ յառաջացած բշտիկի (յատկապէս քրտինք-խաշ)։ Որով բառին նշանակութիւնը որոշելու համար առանձին օգուտ մը չեն տար։

Բայց երամակ գործածուած է անիծ բառէն անմիջապէս յետոյ, որով բաւական ատիւթ կայ կարծելու թէ երամակն ալ անասնիկ մը ըլլալու է և յատկապէս անիծին մերձաւորը՝ «ոջլի»։ Երամակ բառէն յետոյ ալ դրուած է ոմանք, որ շրնչաւորներու համար գործածուած անորոշ ածական մը ըլլալով՝ չի թողոր կարծել թէ խօսքը մարմնի բշտիկներու մասին է և ուղղակի կը հաստատէ մեր ենթադրած «ոջլի» նշանակութիւնը։

11. Մայնակ

Անդէն ի նմին ազգային և քնարնակ լեռնահովիտ (կարդա՛ յեռնայնով, այսինքն «լեռնաշառ») և կարծրախարխիս գաւառին Մոկաց մայնեկաց մրգաց, ի տեղի հանգստեան... (Նար. խշ. էջ 380)։

Թուի թէ կը նշանակէ «շտեմալան», բանի մը շատ գոնուած տեղը»։

12. Յանգակահնայ

Ձի եթէ յիմար և մորոս ասել եղբորն՝
բստ Տիառն բանին պարտաւոր առնէ գե-
հնին, որչափ ևս առաւել զանհնարին և
զգծնդակ ամենայն լսելութեան՝ անարգա-
նաց և նախատանաց բանն որպէս ի դժո-
խոց յանդարանեալ (տպ. Պօլսոյ՝ յարար-
կանն, յարգականն) մտացն և ի լեզւոյն
զգայութեամբ (Նար. խր. էջ 521-2):

Կը հասկնամ «նմանեալ, նման»։ Կազ-
մուած է յոնգ «նման» բառէն՝ ակոն մաս-
նիկով, որուն վրայ աւելցած է յետոյ
դերբայի —եալ մասնիկը։ — Ի դժոխոց յա-
ղականեալ մտացն կը նշանակէ «ի դժո-
խանման մտացն, դժոխքի նմանուած մըտ-
քէն» (ի նախդիրը առնելով մտացն բա-
ռին հետ)։

13. Նեմեմ

Յունիցն նրբենից ի մի կից կամար,
Նեմեմ թէ նեմեմ մէջօրէի ժամն։
(Նար. առ. 465)

Նշանակութիւնը բոլորովին անյայտ է։

14. Նշկակելի

Հեռացո՛ զանհանդէպ մտածութիւնն...
զհետս վրիպելիս, զպատիրս ձաղելիս,
զխորհուրդս անգոսնելիս, զաւելարանու-
թիւնս նշկահելիս (Նար. դա. էջ 238):

Կը նշանակէ «անգոսնելի, արհամար-
հելի»։ Մոռացմամբ նշանակուած չէ ո՛չ
Հայկազեանի և ո՛չ ալ Առձեռնի մէջ։

15. Նոնիւնաղմալս

Ոչ ի ձեռն բուսոյ արգաւանդարեր սա-
ղարթի, ի բնակութենէ հոգակոյտ բլրոյն
Բասանու և կամ բարձրարեւոյ մայրիւք
սանայիրասեմ ծառոցն, և կամ թէ զճիւզս
ստեղծածիզս նոնիւնաղմալսն անտառաց
ի մէջ առեալ բանիս երգութիւն (Նար.
խշ. էջ 394):

Նարեկացւոյն Մատենադարութեանց հրա-
տարակէից թէ և ձեռագրական տարբերու-
թիւններ չէ նշանակած, բայց վնեմտեան
ուրիշ ձեռագրի մը մէջ ըլլալու էր ան-

շուշտ նոնիւնաղմալսն ձոնն անտառաց ընթեր-
ցուածը, որ աչքի առջև ունենալով Նշի
(որմէ նաև Աի) կը գննէ նոնիւնաղմալսն «նո-
նիով զարդարուած» (հանելով նաև «պատ-
շած, յարմար» արմատէն)։ Նոր հրատա-
րակիչները կ'երևայ թէ աւելի լաւ ձե-
ռագրի մը մէջ գտեք են նոնիւնաղմալսի
ձեւը։ Այսիկա կ'երևայ թէ կազմուած է
ձաղմալիք բառէն, որ իբրև նույնադիք բա-
ռին տարբերակը գործածուած է։ ասով
նոնիւնաղմալս կը ստանայ «մէջը նոնիւնի
տարածուած, նոնիւնի սփռուած, նոնա-
շատ» նշանակութիւնը։

16. Սամբերունի

Յայտէն նոնենի սարդիատունի
Գեղաշխտակ ծայրից ծաղկանց.
Որոյ սիւնն ի սրտին նուախայօրէն
Կարկաշայր սամբերունի սէր։
(Նար. առ. 465)

Սար «բուստ, մէրճան» բառէն բար-
դուած ձև մ'է, որ իբր ամական գործա-
ծուած է սէր բառին։ «մերճանի պէս ծլած,
ծաղկած»։

17. Ստղի

Ձեռացն եղիշոյ կամարակապ կապէր,
Ատիհաղ պատիհաղ, ստղի խաղի երգով։
(Նար. առ. էջ 465)

Այս բաւական մութ երկտողին մէջ
պարզ է միայն որ ստղի և խաղի երգին
ածականներն են։ Նշի երկուքն չի յիշեր.
Առձ. Բառ. կը յիշէ միայն խաղի, որ և
կը մեկնէ «ախորժելի, հեշտալի»։ Եթէ
այսպէս է՝ ստղի բառն ալ կրնանք թերեւ
հասկնալ իբր ստղի «ծանր եղանակով
զեղգեղեալ»։

18. Տարբաշիշ

Վկայութիւնը տես աս բառին տակ,
որուն հետ հաւասար անծանօթ բառ մ'է։

19. Փաղկուն

Եւ շօշափելիք զազգի ազգի նախոցն
զանազանութիւն շօշափելովն զգայ և ըն-
տրէ ի միմեանց զխոշորագոյնս և զս-

ղորկան, զընդդիմադրական և զփառփութեանն
(Նար. Խր. էջ 506):

Փաղփռոն սովորաբար կը նշանակէ
«փայլուն»։ Բայց որովհետեւ հոս ջօշա-
փելիքով զգալի յատկութեանց մասին է
խօսքը (փայլունը աչքով կընայ որոշուիլ),
միւս կողմէ որովհետեւ բնորոշմանս պիտի
կարծր» բառին հետ հակադրութիւն մը
կայ, ուստի պէտք է ենթադրել որ փաղ-
փոն հոս կը նշանակէ «փափուկ, կա-
կուղ»։ Այսպիսի իմաստով կընայ գործա-

ծուած ըլլալ նաեւ Փիլ. Սամիս. «Կանա-
ցի դէմք փաղփուն»։

20. Քաւաղեան

Եւ յայն քառադեան գետըն վտակ բիւ-
նայր,

Հոսէր իջանէր անդր ի ծովն առաջին.
(Նար. սադ. էջ 480)

Տպագրական կամ ձեռագրական սխալ
մ'է. պէտք է կարդալ քառադեան, այն է
քառայեան «չորեքալեան, չորս ալիքով»։
Շար.

Հ. ԱՃԱՌԵԱՆ

ՏՈՆԱԿԵԼԼՈՅ. — «ՊԱՐՈՂ, ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ»